

Bruce K. Alexander og 'Rat Park'

'Når jeg taler med afhængige mennesker - uanset om de er afhængige af alkohol, stoffer, spil, internettet, sex eller noget andet - møder jeg mennesker, som ikke har et levedygtigt socialt eller kulturelt liv, og som bruger deres afhængigheder til at håndtere deres 'dislokation': som flugt, som smertelindring eller som en erstatning for et fuldt liv.'

AF LIESE RECKE

I slutningen af 1970'erne var Bruce K. Alexander ansat ved Simon Fraser University, British Columbia, Canada. Også på den tid var det inden for den eksperimentelle psykologi almindelig praksis at undersøge stoffers afhængighedspotentiale ved at lave rotteforsøg, hvor rotter placeret i små bure afskåret fra kontakt med artsfæller havde mulighed for at indtage stoffer ved at trykke på en stang, suge fra en pipette eller lignende. Forsøgene viste alle, at stofferne var uimodståelige for gnavere, og det samme blev antaget at gælde for mennesker. De alarmende resultater af disse rotteforsøg fik stor omtale i medierne. Sådanne forsøg med dyr i små bure udgør en væsentlig del af grundlaget for forskning i afhængighed, og data fra den slags forsøg har dengang som nu bidraget til den biologisering af addiktionsbegrebet, som eksporteres i en lind strøm fra USA til resten af verden.

Som psykolog følte Bruce K. Alexander sig imidlertid af flere grunde stærkt udfordret af disse angiveligt videnskabelige forsøg. For det første er rotter af natur meget sociale, seksuelt aktive og foretagsomme dyr. At isolere og depravere sådanne dyr i netbure uden kontakt med artsfæller svarer til at isolationsfængsle

mennesker. Afskåret fra alt bliver mennesker skøre, og får de chancen for at indtage sløvende stoffer, gør de det. Kunne det samme ikke være gældende for rotter? For det andet er rotter, jo rotter. Er mennesker ikke mere komplekse og besjælede end rotter? At blive sat i en situation helt uden andre valgmuligheder har ikke meget med menneskelig afhængighed at gøre. Hvordan kan vi drage konklusioner om menneskelig afhængighed ved at studere rotter i bure uden andet at lave end at tage stoffer?

Rat Park

Bruce K. Alexander gjorde sig overvejelser over, i hvilket omfang omgivelserne havde betydning for de producerede resultater? Hvad ville der ske, hvis man i stedet for de gængse forsøg med rotter i laboratoriemiljøets trange metalbure installerede rotterne i behagelige og stimulerende omgivelser? På baggrund af disse overvejelser etablerede han sammen med kolleger et klassisk eksperiment kaldet 'Rat Park', som med rette er blevet berømt.

'Rat Park' bestod af et ikke mindre end 19 m² stort, veltempereret og rent miljø - 200 gange større end et standardbur - hvor 16-20 rotter af begge køn havde rigelig adgang til mad, aktiviteter og udfordringer, heriblandt mulighed for at grave

gange, bygge reder og parre sig - og hvad et godt rotteliv ellers måtte bestå i. Alexander gik så vidt, at han udsmykkede væggene med naturscenerier i form af påmalede træer, søer, bjerge, skyer m.m. Derudover installeredes to væskeautomater - den ene indeholdende morfinopløsning, den anden vand.

Nu var det blot at afvente, om - og hvor hurtigt - rotter under disse forholdsvis optimale forhold ville udvikle afhængighed af morfin. Det gjorde rotterne bare ikke sådan frivilligt! Herefter gik Alexander over til mere direkte metoder og begyndte at tvangsfodre rotterne med morfin, men selv efter 2 måneder valgte rotterne det friske vand, når de fik mulighed for det. Dog udvistest der tegn på abstinenssymptomer, men i relativt mild form. Alexander gav ikke op, han blandede sukker i morfinopløsningen, hvilket stort set blev ignoreret, selvom rotter har en sød tand. Først da han miksede Naloxone (der ophæver opiaternes virkning) i den sukkersødede morfinopløsning, drak de det. Uanset hvad Alexander afprøvede, viste det sig gang på gang, at rotterne foretrak almindeligt postevand. I et sideløbende kontrolstudie under 'normale' laboratoriebursforhold valgte rotterne imidlertid konsekvent morfinhanen frem for vandhanen, og de mængder, de indtog, var op mod 20 gange større, end

'Standard rotteindkvartering'

'Luftfoto af Rotteparkens nordfløj'

'Powernap og frikvarter'

'Nogle foretrækker rotteræset'

'Nogle hænger bare ud...'

'Bag tremmer'

Addiction: The view from 'Rat Park'

hvad rotterne i det stimulerende naturindrettede miljø havde indtaget.

Resultater ingen ville høre

At understimulerede rotter vil søge trøst i opiatere, mens tilfredse og velstimulerede rotter helst undgår dem, modsiger på ret så markant vis de veletablerede og dominerende forståelser af, hvordan afhængighed udvikles. Alexanders forsøgsresultater blev dog ikke hilst velkommen hverken i forskerkredse eller andre steder. De to store videnskabelige tidsskrifter 'Science' og 'Nature' af-

viste at publicere Alexanders banebrydende forskning, hvorefter et i videnskabelige kredse lavere rangeret tidsskrift, 'Psychopharmacology', accepterede og publicerede den første artikel om 'Rat Park'. Senere studier som f.eks. det, der blev publiceret i 'Pharmacology, Biochemistry and Behavior' i 1989 af forskerne Bozarth, Murray and Wise har gentaget 'Rat Park'-eksperimentet og bekræftet de resultater, som Alexander havde fundet i sine første eksperimenter.

Alexander og hans kolleger hav-

de håbet på, at deres forskning ville igangsætte seriøse genovervejelser af gængse antagelser om årsager til afhængighed og føre til debat om forståelsen af afhængighed blandt mennesker. Men i de luftlag hvor teorier om afhængighed udforskes og diskuteres, sank resultaterne til jorden som en sten. Uden for lokalområdet og selve det universitetsmiljø, hvor forskningen havde fundet sted, gav de opsigtsvækkende resultater til forskernes store fortrydelse ingen anledning til videnskabelig debat.

Naturlige eksperimenter

Efter eksperimenterne med 'Rat Park' havde Alexander et ønske om at afprøve sine teorier med mennesker i stedet for gnavere, hvilket dog ikke syntes umiddelbart ladsiggørligt. Men han kom så i tanker om, at civilisationen allerede havde bidraget med en række naturlige eksperimenter. Han begyndte derfor at interessere sig for eftervirkninger af koloniseringen af en række oprindelige folkeslag, og han opdagede, at afhængighedsbegrebet var så godt som ukendt hos de fleste uforstyrrede oprindelige folkeslag. Til gengæld manifesterede afhængighedsproblemerne sig i massivt omfang i kølvandet på den fragmentering og opsplittning, som koloniseringen af de oprindelige kulturer medførte. Erkendelsen heraf førte ham til at formulere en hypotese om en årsagsrelation mellem udviklingen af afhængighed og manglende social sammenhængskraft, tab af mening og kulturel diskontinuitet.

Ny bog om afhængighed og kontekst

Bruce Alexander har siden 'Rat Park' viet hovedparten af sin professionelle karriere til studiet af, hvordan konteksten påvirker menneskers adfærd i relation til fænomenet afhængighed. I 2008 udkom en bog, der må betegnes som Alexanders hovedværk, 'The Globalisation of Addiction: A Study in Poverty of the Spirit'. Heri udkaster Alexander en samlet teori om afhængighed som et fænomen, der hænger tæt sammen med socioøkonomiske og kulturelle samfundsforhold.

Alexander påpeger i bogen, at manglende professionel konsensus og ringe differentiering mellem kvalitativt forskellige former for afhængighed - som det ses i de forskelligartede kriterier, afhængighed diagnosticeres ud fra i de to mest anvendte diagnostiske systemer DSM-4 og ICD-10 - medfører forvirring og frustration og gør det vanskeligt at føre en saglig debat

om, hvordan afhængighed kan forstås og håndteres. På baggrund af en historisk analyse argumenterer han for nødvendigheden af en ny og grundig begrebsafklaring og vier et helt kapitel her til, hvori han fremkommer med forslag til ikke mindre end fem nye addiktionsbegreber, karakteriseret ved historiske og genstandsbestemte kategorier.

Det er af særlig interesse, at Alexander udskiller begrebet 'dependens' fra afhængighedsdefinitionen med den begrundelse, at 'dependens' betegner en type afhængighed, som ikke genererer det, som Alexander benævner en 'addiktiv' livsstil, men som tværtimod kan være - eller opleves som en forudsætning for - en normal og socialt upåfaldende livsførelse. Som eksempler herpå nævner Alexander tobaksrygning og afhængighed af smertemedicin. Den type af afhængighed, som Alexander er optaget af, er ikke afhængighed af rusmidler som sådan, men det han benævner 'addiction 3', som omfatter alle typer adfærd, der kendetegnes ved at være besættende og altopslugende, og som medfører negative konsekvenser for det enkelte menneske eller omgivelserne. Han går endda så vidt som til at inddrage 'afhængighed' af fundamentalistiske ideologier med destruktive målsætninger, som det for eksempel ses i tilfældet med fanatiske selvmordsbombere.

Dislokation

Den vigtigste pointe i bogen er, at 'addiktion' bedst forstås som enkelte menneskers håndtering af en særlig livssituation, som af Alexander benævnes 'dislocation'. Ordet 'dislocation' kan omtrent oversættes som fremmedgørelse, men hos Alexander får begrebet 'dislocation' en særlig betydning, idet det kobles med en omfattende kritik af den sociale fragmentering, der sættes i forbindelse med udbredelsen af verdensmarkedet og senkapitalismens menneskelige omkostninger. Vor

tids bølge af afhængighed indfinder sig, i følge Alexander, fordi vores hyperindividualistiske, hyperkonkurrenceprægede, hektiske, kriseladede samfund får mange mennesker til at føle sig socialt og kulturelt isolerede.

'Dislocation' ses hos Alexander som det modsatte af psykosocial integration. Alexander hævder i bogen, at afhængighed bør ses som en effektiv håndteringsstrategi over for den smertefulde psykiske tilstand, der følger af individets afkobling fra slægtsfællesskab og samfundsmæssig mening og sammenhæng. Samtidig peger Alexander på, at bestemte aspekter af globaliseringen medfører fremmedgørelse ('dislocation') hos flere og flere mennesker. Derfor ser vi på globalt plan flere og flere mennesker, som udviser adfærd, der i en eller anden forstand kan defineres som addiktiv, og han spår en stigning i afhængighedsrelaterede problemer i fremtiden i takt med globaliseringens udbredelse. ■

Denne artikel bygger i flere passager på Helle Dahl: 'Sammenhæng mellem laboratorieforsøg og international narkotikapolitik?' Nyhedsbrev nr. 2 fra CRF. 2005. www.crf.au.dk

Mere om Bruce K. Alexander:

www.globalizationofaddiction.com
<http://www.fead.org.uk/event.php?contributorid=27>

Bruce Alexander besøger Danmark i september 2010, hvor der vil blive afholdt enkelte workshops. Følg med på STOF's kalender www.stofbladet.dk